

Samen werken aan een Schoner Nederland

IMPULSPROGRAMMA ZWERFAFVAL

Handhaven in de praktijk scholieren

Bij scholen en hun directe omgeving ligt er vaak veel zichtbaar zwerfafval. Vandaar dat het thema zwerfafval door scholieren bij tal van gemeenten op de agenda staat. Wellicht ook bij u.

● Eerst preventie, pas daarna boetes uitdelen

Voor de doelgroep scholieren kunt u het uitdelen van boetes zien als een sluitstuk van een integrale handhavingsaanpak. Het traject van voorlichting en communicatie (aangeven van de norm), via toezicht en opsporing naar daadwerkelijk repressief optreden is vooral voor deze doelgroep erg belangrijk. Deze volgorde levert goede resultaten op.

● Organisatie

Het is erg belangrijk om alle belangrijke partijen bij uw aanpak te betrekken.

Betrokken partijen

Dat zijn in elk geval: de gemeente, de schoolleiding en de handhaver (bijvoorbeeld de politie en/of de gemeentelijke buitengewoon opsporingsambtenaar (BOA)). Daarnaast kunt u per situatie bepalen welke partijen u er nog meer bij betrekt. Bijvoorbeeld de ouderraad, leerlingenraad, scholen binnen de gemeente, winkeliers in een nabijgelegen winkel-(centrum) etc. De samenwerking tussen de gemeente en partijen is een belangrijke succesfactor in de aanpak van zwerfafval in en rondom scholen.

● Samenwerking als succesfactor.

Vormen van samenwerken

De manier van samenwerken verschilt per gemeente. Het hangt af van de specifieke situatie, de onderlinge verhouding en de betrokken partijen. Veel gemeenten (o.a. Deventer en Leiden) kiezen voor een convenant met één of meerdere scholen. Dit geeft over het algemeen een goed resultaat. Maar het is ook goed mogelijk om op een andere manier de samenwerking in te vullen. De gemeente Nijmegen kiest ervoor mondelinge afspraken te maken met de scholen. Scholen beschikken over adoptie-bakken en leggen leerlingen het schoonmaken van de omgeving van de school als straf op.

Doelgroep: basis-, voortgezet- en hoger onderwijs

Wat de meest effectieve aanpak is, verschilt per soort onderwijs: basisonderwijs, voortgezet onderwijs en hoger onderwijs. Als we het hebben over de aanpak van zwerfafval veroorzaakt door scholieren, wordt er vaak onbewust aangenomen dat het om scholieren van het voortgezet onderwijs gaat. Dit is niet helemaal terecht. Want hoewel de vervuiling door basisschoolleerlingen wel aanzienlijk minder is, ligt hier een goede kans om het onderwerp onder de aandacht te brengen. Juist met het oog op de toekomst. In de buurt van hoger onderwijsinstellingen is, hoewel in iets mindere mate dan bij scholen in het voortgezet onderwijs, ook sprake van zwerfafval. Ondanks de overlap vereist elke soort onderwijsinstelling een eigen aanpak.

De basisschool:

Leerlingen van de basisschool staan niet direct bekend als grote vervuilers. Bovendien zijn deze kinderen nog erg jong. Repressief handhaven heeft dan niet veel zin. Op het preventieve- en educatieve vlak liggen hier echter wel veel kansen. Door hun jonge leeftijd zijn deze basisschoolleerlingen makkelijker te beïnvloeden. Het is van belang de kinderen te informeren over het feit dat het veroorzaken van zwerfafval niet mag. Een BOA of politieman in uniform kan tijdens een gastles hierover uitleg geven.

Wat ook zeer goed werkt, is het gezamenlijk schoonmaken van een bepaald gebied. Hierdoor zien de kinderen het zwerfafval liggen en beseffen ze dat het een bende wordt als mensen afval op straat gooien. Kinderen die op deze leeftijd beseffen dat zwerfafval veroorzaken niet mag en ook weten wat de gevolgen zijn van zwerfafval voor hun omgeving, veroorzaken in de toekomst waarschijnlijk minder zwerfafval. In de gemeente Sittard-Geleen wordt er jaarlijks voorlichting gegeven aan leerlingen van groep 8 op basisscholen. Op deze manier gaan ze goed geïnformeerd over de gevolgen van zwerfafval naar de brugklas.

De middelbare school/ het hoger onderwijs:

Leerlingen in het voortgezet onderwijs staan bekend als grote vervuilers. Ze komen op school meer los van het toezicht van hun ouders. Bovendien vinden ze het vaak stoer om dingen te doen die niet mogen. Dit leidt vaak tot veel zwerfafval op het schoolplein, in de directe omgeving van de school en op de 'snoeproute' van de school naar een supermarkt, winkel of tankstation.

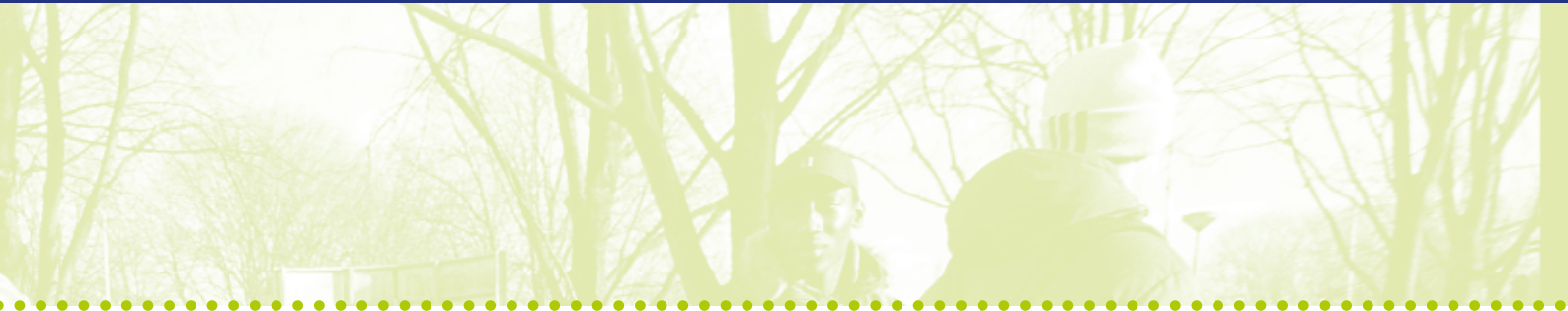
Afspraken over samenwerking via convenanten of mondelinge afspraken.

Drie soorten onderwijs:

- basis
- voortgezet
- hoger

Elke groep heeft eigen kenmerken en vereist een eigen aanpak.

U kunt ook aansluiten bij het concept van de BuurtRangers. Hierbij gaan scholieren een bepaalde buurt schoonmaken. Meer informatie hierover vindt u op www.buurtrangers.nl.

Toch is het goed mogelijk om dit probleem, mede door een goed opgezette handhaving, aanzienlijk terug te dringen. Scholieren in het hoger onderwijs zijn nog een zwaar onderbelichte groep in de discussie over zwerfafval. De ervaring leert dat ook in de buurt van onderwijsinstellingen van het hoger onderwijs veel zwerfafval kan liggen.

Succesfactoren: integrale aanpak en samenwerken

De sleutel tot succes ligt bij een integrale aanpak en het samenwerken met de belangrijke betrokken partijen. Het repressief handhaven heeft hierbij duidelijk een sluitfunctie. Het uitdelen van zo veel mogelijk boetes is geen doel op zich, maar moet andere potentiële vervuilers afschrikken en het effect van het voorgaande traject versterken.

- 1 Voorlichting geven. Dit kan bijvoorbeeld tijdens een proefles. Hierin worden de regels over het veroorzaken van zwerfafval helder gecommuniceerd en wordt duidelijk gemaakt dat het verboden is zwerfafval te veroorzaken. Ook kan er tijdens deze les aangekondigd worden dat er daadwerkelijk gecontroleerd wordt met kans op een waarschuwing of boete. Het is goed om de hoogte van de boete (90 euro, veel geld voor een scholier) expliciet te noemen.
- 2 Zichtbaar handhaven en het geven van waarschuwingen. Zoals in de voorlichtingsfase duidelijk is gecommuniceerd, wordt er in een bepaalde periode zichtbaar gesurveilleerd. Boetes uitdelen is er nog niet bij. De scholieren worden wel aangesproken op hun gedrag en nogmaals herinnerd aan het feit dat ze de regels overtreden. De schoolleiding kan in deze periode scholieren waarschuwen en ze eventueel strafcorven geven.
- 3 Uiteindelijk wordt er repressief gehandhaafd. Scholieren die op heterdaad betrapt worden, krijgen een boete of kunnen kiezen voor een HALT-straf. Het heeft de voorkeur om afwisselend in uniform en in burger te surveilleren en dit op verschillende tijden te doen.

Zodoende ervaren de scholieren dat er een gerede pakkans is en dat elke voorbijganger in principe een handhaver kan zijn. Deze periode van handhaven kan vervolgens ieder half jaar of ieder jaar herhaald worden. Hiermee blijft het onderwerp op de agenda, ook bij de scholieren.

Praktijkvoorbeelden

Gemeente Deventer: door convenant met scholen een volle schoonheidsgraad hoger

De gemeente Deventer heeft een convenant afgesloten met de middelbare scholen in de gemeente. Dit convenant had een looptijd van drie jaar (2003 – 2006). Hierin was afgesproken dat beide partijen inspanningen moesten leveren om het zwerfafvalprobleem aan te pakken. De scholen hebben het onderwerp in bepaalde lesuren ingebracht. Op het schoolplein werd het zwerfafval verzameld en via ludieke acties tentoongesteld in de school.

Er is veel energie gestoken in de voorlichting en stimulering. Sommige scholen hebben ook straffen uitgedeeld aan leerlingen die zwerfafval veroorzaakten.

Geef scholieren een keuze: Boete of HALT-straf

Een inmiddels veelgebruikt middel bij het beboeten van (middelbare) scholieren is het bieden van een keuze tussen een boete en een straf via HALT (Het Alternatief). Een HALT-straf bestaat meestal uit een aantal uren voorlichting over de regels die zijn overtreden en daarnaast een aantal uren werk. In het geval van zwerfafval betekent dit vaak dat de leerling een aantal uren met de prikker in een opvallend hesje zwerfafval op gaat ruimen. De ervaring met dit middel is in het algemeen positief. Ruim de helft van de scholieren die beboet worden kiezen voor een HALT-straf, mede omdat de boete voor hen relatief hoog is. Door het opvoedkundige aspect en het zichtbaar op straat zwerfafval opruimen is de kans aanzienlijk dat deze persoon in het vervolg minder zwerfafval veroorzaakt. U kunt hier voor aansluiting zoeken bij één van de 18 regionale HALT-bureaus. Deze zijn te vinden op www.halt.nl.

Kijk voor meer voorbeelden, hulpmiddelen of voorbeeldconvenanten op de website van het Impulsprogramma Zwerfafval: www.samenwerkenaaneenschonernederland.nl of www.uitvoeringafvalbeheer.nl

Effectmeting

Het effect van handhaving is erg moeilijk meetbaar. Het aantal uitgedeelde boetes is over het algemeen geen goede indicator van het effect van handhaving, omdat deze

Praktijkvoorbeelden

Met ludieke acties werden afvalbakken 'gepimpt'. De gemeente leverde financiële ondersteuning voor dit project. Daarnaast werden snoeproutes en winkelcentra in de buurt voorzien van een goede afvalbakkenstructuur. Ook werden de afvalbakken op tijd gelegd en de directe omgeving van de bakken schoongemaakt. De gemeente organiseert twee keer per jaar een handhavingsweek. Daarbij worden in eerste instantie nog waarschuwingen gegeven maar later ook sancties uitgedeeld. De leerlingen kunnen hierbij kiezen uit een boete van 50 euro of een taakstraf van HALT. Veel leerlingen kiezen voor het laatste.

De samenwerking draagt enorm bij aan het bewustzijn van de leerlingen. De schoonheidsgraad in de omgeving van de scholen is met één graad verbeterd. In 2006 is het convenant wegens succes verlengd. De gemeente handhaaft nog steeds twee keer per jaar een week lang en de afvalbakken in de omgeving worden nog steeds extra geleegd.

Gemeente Leiden: Bewust niet beboeten

Scholieren vormen in Leiden een bijzondere doelgroep, omdat ze op zogenoemde snoeproutes veel rommel achterlaten. In september 2003 sloot de gemeente een convenant met een middelbare school. De insteek hiervan was de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de scholen en gemeente voor de openbare ruimte in de directe omgeving van de school. Met het convenant verplichtte de school zich tot het schoonmaken van de snoeproutes, het legen van de afvalbakken en het aanspreken van scholieren op hun gedrag. De gemeente zorgde ervoor dat er voldoende afvalbakken op de route stonden en dat deze frequent geleegd werden. Docenten, opsporingsambtenaren en de wijkagent hielden toezicht. De wijkagent kende de school en het pauzerooster. Er is bewust gekozen om geen boetes of straffen uit te delen, maar handhaving als preventief middel te gebruiken. Deze aanpak heeft geleid tot minder zwerfafval. De gemeente Leiden heeft inmiddels met meerdere middelbare scholen een convenant gesloten. Bij deze aanpak is gebleken dat boetes of straffen niet altijd nodig zijn om het gewenste effect te sorteren.

sterk afhankelijk is van de manier waarop er wordt gehandhaafd. U kunt wel de schoonheidsgraden in de omgeving van de school monitoren om hier inzicht in te krijgen. Bij handhaving op snoeproutes en rond scholen gaat het veelal niet om grote aantallen boetes die uitgedeeld worden, maar om de preventieve werking (door middel van bijvoorbeeld communicatie en educatie). Dit komt ook doordat het uitdelen van een boete alleen kan als iemand op heterdaad betrapt wordt.

Succesfactoren

- zoek de juiste partijen voor samenwerking
- zorg voor een gezamenlijke en integrale aanpak
- wijs op de gezamenlijke verantwoordelijkheid, elke partij heeft een eigen belang
- maak goede afspraken met OM over keuze boete of HALT-straf
- zorg voor veel aandacht in de (lokale) media tijdens de actieperiode
- stel een uitvoerings- en beleidsplan op.

Colofon

IMPULSPROGRAMMA ZWERFAFVAL

Dit is een uitgave van SenterNovem in het kader van het Impulsprogramma Zwerfafval. Onder het motto 'Samen werken aan een schoner Nederland' bundelden overheid en bedrijfsleven in 2007 de krachten om een stevige vuist te maken tegen het groeiende zwerfafvalprobleem. Het Impulsprogramma is een initiatief van VNO-NCW (ook namens MKB-Nederland), VNG en het Ministerie van VROM. Voor de uitvoering tekenden Stichting Nederland Schoon, SenterNovem en VNG. Alle instrumenten vindt u op: www.samenwerkenaaneenschonernederland.nl/gemeenten/kennisbank

Voor advies of hulp: bel Helpdesk Afvalbeheer

Wilt u advies of ondersteuning bij het voorkomen en bestrijden van zwerfafval in uw gemeente en/of over de subsidiemogelijkheden van uw zwerfafvalproject? Neem dan contact op met Helpdesk Afvalbeheer van SenterNovem: Tel. (030) 214 79 79 (elke werkdag van 9.00 - 12.00 uur). Per mail zijn we de hele dag bereikbaar: afvalbeheer@senternovem.nl

Publicatienummer: 3UA0817, SenterNovem

